

ELŐSZÓ

Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával 2000-ben indítottuk el a *Munkaerőpiaci tükör* című évkönyvsorozatot. Kezdetől fogva arra törekedtünk, hogy az államigazgatás, a foglalkoztatási szolgálat szervezetei, az önkormányzatok, a civil szervezetek, az oktatási intézmények és kutatóintézetek, valamint nem utolsósorban az írott és elektronikus sajtó munkatársai napi munkájukban jól hasznosítható információkat kapjanak a magyarországi munkapiaci folyamatokról, a foglalkoztatáspolitikai jogszabályi és intézményi környezetéről, a munkapiaci kutatások friss eredményeiről. Az idén is olyan kiadvány összeállítására törekedtünk, amely a rendelkezésünkre álló statisztikák, elméleti kutatások és empirikus elemzések alapján, közérthető formában, jól áttekinthető szerkezetben mutatja be a magyarországi munkapiaci folyamatok jellemzőit és belső összefüggéseit. A kiadvány öt fő részből áll.

1. Munkapiaci trendek Magyarországon, 2005

A kötetet bevezető tanulmány első két része összefoglalja a munkapiaci aktivitás: a foglalkoztatás, az inaktivitás és a munkanélküliség alakulását Magyarországon 2005-ben. A tanulmány harmadik része a bérek, a negyedik rész a területi különbségek alakulását elemzi. A hagyományosan alacsony aktivitás Magyarországon 2005-ben sem változott számottevő mértékben. Az aktivitási ráta ugyan 0,7 százalékponttal növekedett, de mivel a foglalkoztatottak száma alig bővült, a rátát döntően a növekvő munkanélküliség emelte. A 2005. év legfontosabb munkapiaci változása a munkanélküliek számának a megugrása volt. Ez több mint egy százalékpontos növekedést idézett elő a munkanélküliségi rátában, ami majdnem elérte az Európai Unió átlagát. Az adatok szerint a munkanélküliségbe való áramlás a foglalkoztatottak, valamint az inaktívak közül hasonló arányban történt. A tények nem támasztják alá azt a nézetet, hogy a munkanélküliség növekedését döntően az inaktivitásból a munkaerőpiacra való visszaáramlás okozta. A másik változás a közalkalmazottak számának csökkenése volt, a harmadik pedig a bérek további emelkedése. Ez utóbbit a közalkalmazottak béreinek növelése indukálta. A 2006. májusi parlamenti választások óta érvénybe lépett megszorító csomag – ami a tízszázalékos költségvetési hiányt igyekszik csökkenteni – valószínűleg tovább növeli majd a munkanélküliséget, valamint tovább csökkenti a közalkalmazottak számát, és visszafogja a bérek növekedését is. Az elkövet-

kező években valószínűleg a foglalkoztatási feszültségek enyhítése, a munkanélküliség csökkentése lesz a kormány egyik legfontosabb teendője.

2. Közelkép

A Munkaerőpiaci tükör legelső, 2000. évi kötetének Közelkép című fejezete a magyarországi béralakulást a rendszerváltástól az ezredfordulóig tekintette át (*Köllő, 2000*). A fejezet a magyar szakirodalomban lényegében elsőként vállalkozott arra, hogy a rendszerváltást követő legfontosabb változásokkal foglalkozó kutatási eredményeket csokorba gyűjtse, és alkalmas formában elrendezve a szakmai közönség elé tárja. Öt év múltán időszerűnek tűnik az újabb kutatási fejlemények bemutatása, s az elmúlt időszakban született eredmények közre adása. Ezek igen sokfélék, a fejezet nyolc tanulmánya a számos nagy horderejű kérdés – legalább részleges – megválaszolására vállalkozik.

A fejezet első tanulmánya a béreken és pénzbeli jutalmakon felüli juttatások szerepét vizsgálja a teljes munkajövedelmen belül, s két, egymással szorosan összefüggő kérdésre keresi a választ. Az első az, hogy kik miért és milyen típusú juttatásokat kapnak ma Magyarországon. A második kérdés az, hogyan befolyásolják a teljes munkajövedelmet (amely az egyéb juttatásokat is tartalmazza) azok a tényezők (nem, iskolai végzettség stb.), amelyeknek a szűkebben értelmezett keresetekre gyakorolt hatását oly sok tanulmány elemezte.

A második tanulmány a vállalatok közti bérkülönbségek dinamikáját elemzi, bemutatja, melyek voltak a vállalatok közti bérkülönbségek alakulását lényegesen meghatározó tényezők az elmúlt évtizedben, illetve melyek azok a tényezők, amelyek a nemzetközi irodalom alapján befolyásolhatták volna a bérek alakulását, de Magyarországon nem volt érdemi szerepük.

A harmadik tanulmány a közsférában dolgozók béremelésének a vállalati dolgozók béreire gyakorolt hatását, a közsféra és a magánszféra közötti bérkülönbségeket elemzi a 2000 és 2004 közötti időszakban, amelynek a közepén, 2002-ben a közalkalmazottak béreit jócskán megemelték, s ennek következtében ezek átlagbére reálértékben 35 százalékkal nőtt. Az emelés hatására az átlagos bér a közsférában 15 százalékkal lett magasabb, mint a versenyszférában.

A negyedik tanulmányban a regionális kereseti és bérköltség-különbségek 1998 és 2003/2004 közötti alakulásáról lesz szó, különös tekintettel a bérköltségek különbségeinek vidékfejlesztés szempontjából lényeges szempontjaira.

A magyar munkaerőpiac aktuális kérdése a diplomák piaci értékének időbeli alakulása. Az ötödik tanulmány koréves és korcsoportos bontású foglalkoztatási és bér adatok segítségével vizsgálja az esetleges diplomás túlképzés tüneteit 1995 és 2004 között.

A közoktatásban foglalkoztatottak összetételének és keresetének változása a hatodik tanulmány témája. Ennek jelentőségét elsősorban az adja, hogy a nemzetgazdaság rendelkezésére álló munkaerő-állomány minőségének egyik

fontos tényezője a tanárok minősége, ami jelentősen befolyásolja a tanulók teljesítményét, s hogy a jó képességű és megfelelően képzett tanárok közoktatásba való vonzása és ott tartása a fejlett országok egy részében is egyre nagyobb nehézségekbe ütközik, mivel a tanári pálya relatív kereseti helyzete romlott az elmúlt 20–30 évben.

A hetedik tanulmány a férfi–női kereseti különbségek alakulását vizsgálja az 1986 és 2002 közötti időszakban különös tekintettel a foglalkozási és vállalati szintű szegregációra.

Végül a fejezet utolsó tanulmánya a pályakezdő diplomások keresetének alakulásáról szól. A felsőoktatásban 1998-ban diplomát szerzett fiatalok 1999 őszi és 2004 eleji, valamint az 1999-ben végzettek 2000 őszi és 2004 eleji kereseteit, illetve a keresetek alakulásának legfontosabb meghatározó tényezőit vizsgálja meg, különös tekintettel a két megfigyelési időpont között lezajlott emberi tőkébe történő beruházások keresetnövelő hatására.

3. A jogszabályi és intézményi környezet változásai

A *Munkaerőpiaci tükör* korábbi számaiban évről évre bemutattuk, hogy az előző kötet megjelenése óta eltelt időszakban a munkaerőpiac jogszabályi és intézményi környezetében milyen indokkal és motivációval milyen változások következtek be. Idén is arra törekedtünk, hogy a változások ismertetése helyett az aktuális szabályokat mutassuk be, azok áttekinthetősége és nyomon követhetősége érdekében. A tanulmányban – terjedelmi okok miatt – csak a *munkanélküliek ellátásával és az aktív munkapiaci politikával* foglalkozunk. Ismertetjük az elmúlt év során született törvényeket, törvénymódosításokat. Nem csupán az új jogszabályok és intézmények bemutatására törekszünk. Ahol lehetséges, utalunk az intézkedések fogadtatására és hatásaira. Bemutatjuk a vállalkozói járulék és járadék szabályait, a munkanélküli-ellátó rendszer jellemzőit és az álláskeresőként való nyilvántartásba vétel legfontosabb szabályait. Kitérünk az új szabályok alkalmazásának tapasztalataira. A tanulmány második részében összefoglaljuk a „100 lépés program” legfontosabb részeit, a *foglalkoztatást elősegítő támogatási rendszer átalakításának legfontosabb jellemzőit*.

4. Statisztikai adatok

Ez a fejezet részletes információt ad a rendszerváltozás óta eltelt időszak alapvető gazdasági folyamatairól, a népesség, a munkapiaci részvétel, a foglalkoztatás, a munkanélküliség, az inaktivitás, a bérek, az oktatás, a munkaerő-kereslet, a regionális különbségek, a migráció, a munkaügyi kapcsolatok jellemzőiről és néhány munkapiaci mutató nemzetközi összehasonlításáról. Figyelembe véve, hogy az idei kötet *Közleklép* fejezete a bérek és keresetek jellemzőivel foglalkozik, a korábbi kötetekben is megjelent, a bérek alakulására

vonatkozó táblázatokat további, a magyarországi helyzetet részletesen bemutató táblázatokkal egészítettük ki. A táblázatokban közölt információk áttekintésének, értékelésének megkönnyítésére a legfontosabb összefüggéseket grafikonok és térképek segítségével is ábrázoljuk. A fejezet végén ismertetjük a legfontosabb adatforrásokat.

5. Bibliográfia

A *Munkaerőpiaci tükör* első kötetében válogatásokat készítettünk a magyarországi folyóiratok és kiadványsorozatok 1992 és 1999 között megjelent munkagazdaságtani kérdésekkel foglalkozó cikkeiből. A második kötetben válogatást adtunk közre 1) az 1985 és 2001 között megjelent könyvekből, 2) az 1999 szeptembere és 2001 szeptembere között megjelent hazai folyóiratcikkekből, 3) az 1990 és 2001 között megjelent külföldi folyóiratcikkekből. A harmadik kötetben kiegészítettük a korábbi válogatásokat a 2001 októbere és 2002 októbere között megjelent publikációkkal, az 1992 és 2002 között külföldön megjelent és a magyarországi munkaerőpiaccal foglalkozó könyvekkel és könyvrészletekkel, valamint tovább bővítettük a publikációk körét, válogatva azokból az 1990-es években megjelent műhelytanulmányokból, amelyeket sorozataikban magyarországi és külföldi kutatóintézetek, intézmények tettek közzé. A *Munkaerőpiaci tükör* 2003 óta megjelent kötetekben friss publikációkkal egészítettük ki a korábbi válogatásokat. Jelen – immár hetedik – kötetünkben a korábbi évekkel azonos műfaji bontásban adjuk közre a témába vágó legújabb szakirodalmat.

* * *

A szerkesztőbizottság tagjai megköszönik az *MTA Közgazdaságtudományi Intézet*, a *Központi Statisztikai Hivatal*, a *Budapesti Corvinus Egyetem emberi erőforrás tanszékének*, a *Foglalkoztatási Szolgálat*, a *Szociális és Munkaügyi Minisztérium* munkatársainak a kötet szerkesztésében, az egyes részanyagok elkészítésében végzett munkáját. Köszönetet mondunk a *Munkaerőpiaci Alap* irányítótestületének, az *Országos Foglalkoztatási Közalapítvány* kuratóriumának az előző kötetekhez fűzött észrevételeikért, javaslataikért és nem utolsósorban a kiadvány anyagi támogatásáért.

Hivatkozás

KÖLLŐ JÁNOS (szerk.) (2000): Közelkép. Bérek a politikai rendszerváltástól az ezredfordulóig. Megjelent: Fazekas Károly (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör*, 2000. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest. 35–148. o.